

Марија Петровић-Ранђеловић¹

Универзитет у Нишу, Економски факултет

P. 51-62

SCIENTIFIC REVIEW ARTICLE

Received: August, 3, 2017

Accepted: September, 17, 2017

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ДОБРЕ ЕКОЛОШКЕ ПРАКСЕ КАО ИНСТРУМЕНТ УНАПРЕЂЕЊА ЕКОЛОШКИХ ПЕРФОРМАНСИ МУЛТИНАЦИОНАЛНИХ КОРПОРАЦИЈА

Апстракт

Стране директне инвестиције могу допринети остваривању циљева одрживог развоја земље домаћина, али и умањити њене перспективе у погледу будућег развоја. Уколико стране директне инвестиције остварују потенцијалне одрживе користи, оне ће бити и еколошки одрживе у својим ефектима и одрживе у свом расту и дистрибуцији. Услед тога, правилно разумевање односа између страних директних инвестиција и животне средине је неопходно како би се максимално искористио њихов потенцијал за остваривање одрживог развоја земље домаћина. Будући да стратегије које мултинационалне корпорације следе при реализацији својих прекограничних инвестиционих активности остварују директан утицај на структуру и ефекте страних директних инвестиција, овај рад има за циљ да допринесе бољем разумевању прекограничне еколошке менаџмент праксе мултинационалних корпорација, као стратешке реакције мултинационалних корпорација на еколошке проблеме и инструмента за унапређење њихових еколошких перформанси.

Кључне речи: *стране директне инвестиције, прекогранични еколошки менаџмент, мултинационалне корпорације*

JEL класификација: F64, G39, Q5

IMPLEMENTATION OF GOOD ENVIRONMENTAL PRACTICE AS AN INSTRUMENT OF IMPROVING THE ENVIRONMENTAL PERFORMANCES OF MULTINATIONAL CORPORATIONS

Abstract

Foreign direct investment can contribute to achieving the objectives of sustainable development of the host country, but also reduce its prospects for future development. If foreign direct investment realizes the potential sustainable benefits, they will be environmentally sustainable in their effects and sustainable in its growth and distribution. Therefore, properly understanding of the relationship between foreign direct investment and the environment is essential in order to maximize their potential for achieving the sustainable development goals of the

¹ marija.petrovic@eknfak.ni.ac.rs

host country. Whereas the strategies that multinational corporations follow in the realization of their cross-border investment activities have direct impact on the structure and effects of foreign direct investment, this paper aims to contribute to a better understanding of cross-border environmental management practices of multinational corporations, as a strategic response of multinational corporations to environmental problems and an instrument to improve their environmental performance.

Key words: *foreign direct investment, cross-border environmental management, multinational corporations*

Увод

Са интензивирањем глобалне динамике токова страних директних инвестиција у периоду након 90-их година XX века мноштво питања и проблема почело је да окупира пажњу истраживача. Посебну пажњу у постојећој емиријској литератури о страним директним инвестицијама привлачи питање утицаја овог фактора на привредни раст и посебно на могућност остваривања циљева одрживог развоја земље домаћина. Поред генерисања очекиваних развојних користи, побољшање технолошке основе производње, стимулисање домаћих инвестиција и подстицање привредног раста, ефикасније интегрисање домаћих предузећа у глобална тржишта, повећање ефикасности и конкурентности земље домаћина, стране директне инвестиције нуде могућност побољшања еколошких перформанси земље домаћина и услед тога, делују као снажна подршка у остваривању циљева одрживог развоја.

Како су интеракције између страних директних инвестиција и животне средине комплексне, преовлађујући став у постојећој литератури је да стране директне инвестиције остварују како позитивне, тако и негативне еколошке ефекте на земљу домаћина. Земља домаћин остварује директне еколошке користи трансфером чистије технологије и боље еколошке праксе мултинационалних корпорација, док се индиректне користи ефектуирају на основу утицаја страних директних инвестиција на привредни раст. Повећањем *per capita* дохотка, раст би подржао потрошњу еколошких добара и услуга и иницирао већу тражњу за побољшањем еколошког квалитета и еколошке заштите. С друге стране, стране директне инвестиције могу нанети незамењиву еколошку штету земљи домаћина, у мери у којој су оне таквог обима и темпа који превазилази регулаторни капацитет земље домаћина. Ово из разлога што су инвеститори, поврх свега, мотивисани максимизирањем профита, а не побољшањем развојних и еколошких перформанси земље домаћина.

Имајући у виду прекогранични карактер еколошких проблема, позитивни еколошки ефекти страних директних инвестиција се могу остварити само унутар једног свеобухватног регулаторног система који би требало да омогући већу флексибилност земље домаћина и способност контроле неодрживих инвестиционих токова.

Стране директне инвестиције се остварују унутар једног институционалног окружења које остварује значајан утицај на њихову структуру и ефекте. То инсти-

туционално окружење има *економски и еколошки аспект*. Економска компонента се односи на међународне споразуме о трговини и инвестицијама, укључујући и националне политике за промоцију и убрзање прилива страних директних инвестиција. У погледу еколошког аспекта, имају се у виду следеће четири компоненте: међународни еколошки споразуми; међународне и регионалне добровољне иницијативе, или иницијативе о еколошком извештавању и транспарентности; еколошка политика матичне и еколошка политика земље домаћина страних директних инвестиција.

Међутим, како корпоративно понашање остварује директан утицај на структуру и ефекте страних директних инвестиција, с правом се може рећи да мултинационалне корпорације представљају најзначајније факторе у истраживању структуре и ефеката страних директних инвестиција на земљу домаћина.

У складу са постављеним циљем овај рад је структуриран на следећи начин. Први део рада је усмерен ка објашњењу стратешке реакције мултинационалних корпорација на изазове глобализације. О значају имплементације еколошких менаџмент система за унапређење еколошких перформанси мултинационалних корпорација биће речи у другом делу рада. Након указивања на основне карактеристике прекограничне еколошке менаџмент праксе, у четвртом делу рада дат је преглед релевантних емпиријских истраживања на овом подручју. У закључку је извршена синтеза резултата до којих се дошло у истраживању наведеног проблема.

Стратешка реакција мултинационалних корпорација на изазове глобализације

Истраживања показују да су мултинационалне корпорације временом усвајале нове пословне стратегије, структуре и процесе. Све до средине 80-их година XX века, контрола над активностима у иностранству била је у рукама управног одбора корпорације у матичној земљи, док је извоз представљао доминантну форму интернационализације. Стране директне инвестиције су предузимане како би се премостиле баријере које су спречавале реализацију међународних пословних активности. Међутим, под притиском оштре конкуренције, традиционалне стратегије извоза показале су се неодрживом формом за обезбеђивање веће пословне ефикасности. Последиčno, у другој половини 80-их година XX века приметан је тренд ка реорганизацији глобалних ланаца додатне вредности мултинационалних корпорација. Осим тога, оне су почеле да усмеравају већу пажњу на кључне способности, елиминисање непродуктивних сектора и смањивање вертикалне производње кроз ванизворно снабдевање. Таква њихова реакција делом је последица хомогенизације светског тржишта под утицајем глобализације. Фрагментисана национална тржишта су замењена хомогенизованим светским тржиштима, која се одликују релативно хомогеном тражњом за капиталним добрима и полуготовим индустријским производима, као и за одређеним глобалним брендovima потрошних добара. У исто време захтеви потрошача постају све више диференцирани и специфични, тако да прилагођавање производа захтевима потрошача, пружање додатних услуга, дистрибуција и маркетинг постају кључни фактори пословог успеха.

Актуелни процес глобализације поставио је додатне изазове и наметнуо потребу за прилагођавањем активности мултинационалних корпорација у циљу обезбеђивања опстанка и раста на глобалном тржишту. Стратешка реакција мултинационалних корпорација на такве глобалне промене огледа се у следећем.

Прво, нови изазови које намеће процес глобализације имају за последицу креирање нових метода путем којих мултинационалне корпорације остварују своје циљеве инвестирајући у иностранство. У циљу ефикасније експлоатације власничко специфичних предности у интересу је компаније да оснива афилијације у иностранству и да врши неопходна прилагођавања технологије, производа и услуга локалним условима пословања и потребама. Могућности утицаја компаније на пословне активности предузећа у иностранству су највеће када је афилијација у потпуном власништву. Један од екстремних одговора компаније на географску диверзификацију је појава „виртуелне компаније“, као форме организације у којој економски независни ентитети са кључним способностима послују заједно у ограниченом временском периоду. Компанија заправо није интегрисана, већ њу чини врло слаба интеграција независних јединица, које стварају интегрисану целину у ланцу производње.

Друго, мултинационалне корпорације врше реалокацију својих производних активности или појединих етапа у процесу производње ка оним земљама домаћина које поседују најповољније услове за њихову реализацију у погледу трошкова производње и приступа кључним ресурсима (сиров материјал, радна снага и технологија). Управљање глобалном мрежом производње захтева добру логистичку подршку и интерактивни процес координације и усаглашавања. Глобална мрежа производње учинила је традиционално хијерархијски организовану организациону структуру засновану на контроли управе корпорације нефункционалном. Последично, дошло је до промена у интерној организацији, односно до децентрализације управљања како би се убрзао процес доношења одлука и развили канали комуникације. Осим тога, и уговори са добављачима трансформишу се у партнерства за развој, где добављач делимично сноси одговорност за развој производа, пружа додатне услуге и обавезује се на поштовање корпоративних стандарда квалитета и менаџмента.

Треће, у циљу повећања ефикасности, многе мултинационалне корпорације на кључним менаџерским позицијама запошљавају локалну радну снагу, будући да се на тај начин остварују уштеде у трошковима експатријације и користи од упошљавања локалне радне снаге. Трансфером знања преко разних шема обуке запослених, едукације, организовањем еминара у иностранству, олакшава се процес контроле пословних процеса. Осим тога, ради остваривања конкурентске предности, иновације не би више требало уводити постепено (прво на домаћем, затим на друга секундарна тржишта), већ симултано, како би се покрили високи трошкови истраживања и развоја за што краћи животни циклус производа и период отплате.

Четврто, глобализација не подстиче само децентрализацију, већ и увођење таквих менаџерских процеса и система који обезбеђују глобалну дистрибуцију знања и технологије, најбоље праксе, коришћење економије обима и простора и децентрализацију управе компаније у више региона. Ефикасно функционисање захтева дефинисање заједничких циљева и вредности, и основних модела понашања, односно развој корпоративне културе.

Пето, захваљујући напретку у развоју информационих технологија олакшан је процес прикупљања и дистрибуције информација о пословним активностима мултинационалних корпорација. Повећање транспарентности активности мултинационалних корпорација данас постаје значајна детерминанта финансијских и нефинансијских перформанси компаније, али и фактор који утиче на репутацију и углед корпорације међу кључним стејкхолдерима.

Имплементација еколошких менаџмент система као стратешка реакција мултинационалних корпорација на еколошке проблеме

Мултинационалне корпорације се данас активно укључују у решавање еколошких проблема не само ради остваривања веће ефикасности у пословању, освајања нових тржишта и повећања конкурентности система у целини, већ и услед чињенице да еколошки проблеми представљају једно од кључних подручја на коме су мултинационалне корпорације изложене ризику од губитка репутације.

Почетком 70-их година XX века, мултинационалне корпорације у већини индустријализованих земаља су усвојиле праксу заштите животне средине на иницијативу државних еколошких агенција. Ове мере регулације су биле усмерене на контролу воде и испарења у ваздуху, као и депоновања штетних материја. Компаније су преузеле обавезу смањења или елиминисања емисије загађујућих материја и загађења воде, коришћењем технологија које контролишу испарења на крају производног циклуса. Током 70-их и 80-их година XX века многе корпорације су, у настојању да прескоче комплексну, скупу и брзо промењиву еколошку регулативу, почеле да примењују праксу добровољне превенције загађења усмереној ка смањењу или елиминисању извора загађења из производног процеса, уместо њихове контроле након емисије. „Еколошки менаџмент систем представља инструмент који организације користе како би на добровољној бази имплементирале еколошку политику. Он се састоји у великом броју међусобно повезаних елемента који функционишу заједно како би се обезбедило управљање, процена и побољшање еколошких аспеката операција компаније. Међутим, уколико свака компанија креира свој еколошки менаџмент систем како би подмирила своје посебне потребе, разлике у примењеним системима међу компанијама отежавају поређење њихових резултата. Неке индустријске организације у циљу решавања овог проблема су развиле прописе о еколошком понашању, а неке земље су усвојиле националне еколошке менаџмент системе. Међутим, без заједничког међународног стандарда, компаније би биле приморане да се придржавају различитих и некомпатибилних еколошких менаџмент система у свакој земљи у којој остварују пословање, што би последично наносило значајне трошкове и деловало у правцу постављања извесних трговинских баријера“ (Delmas, 2002, стр. 1).

На основу ове анкете коју је извршио UNCTAD (1993, стр. 167-177) над 169 мултинационалних корпорација у циљу истраживања међународног еколошког управљања и политике мултинационалних корпорација, еколошки менаџмент системи се могу класификовати на следеће:

- a) *еколошки менаџмент систем оријентисан ка усклађивању*, заснива се на реактивном приступу, примарно оријентисан ка усклађивању са постојећим прописима, што укључује имплементацију одређених активности компаније, као што су мониторинг, процедуре контроле и редовни извештаји о усаглашености;
- b) *превентивни еколошки менаџмент систем*, примењују компаније које настоје да антиципирају и спрече краткорочне трошкове и обавезе преко еколошке, здравствене и безбедносне (Environment, Health and Safety – EH&S) менаџмент процедуре или увођењем нових производних процеса и производа. Превентивни, тзв. *EH&S менаџмент* пружа благовремене информације менаџменту о стању *EH&S* питања у корпорацији путем редовног извештавања или процене ризика и опасности, а у циљу спречавања већих инцидената.
- c) применом *стратешког еколошког менаџмент система* компаније се обавезују на интеграцију *EH&S* циљева у свим аспектима корпоративних активности. Филозофија која карактерише овај приступ подразумева интеграцију еколошких и проблема везаних за експлоатацију ресурса у свим фазама животног циклуса производа кроз све нивое производње. Ове компаније се такође ангажују у остваривању дијалога са акционарима и органима који прописују регулативу како би се изградио добар имиџ и повећала репутација компаније. Кроз такву врсту дијалога и кроз имплементацију напредних и иновативних *EH&S* процедура, ове компаније предузимају активности предвиђања будућих прописа;
- d) *еколошки менаџмент систем оријентисан ка одрживом развоју*, узима у обзир специфичне услове у земљама у развоју у корпоративном еколошком управљању и потребу за утврђивањем политике о одрживом развоју, као што је то предложено у Агенди 21. Овај еколошки менаџмент систем поставља захтев за повећање транспарентности активности корпорација у решавању еколошких проблема.

Заштита и очување животне средине од суштинског је значаја за остваривање одрживог развоја и повећање благостања како садашњих, тако и будућих генерација. Иако се основни задатак владе земаља домаћина огледа у дефинисању ефективних еколошких и политика одрживог развоја, као и мониторингу реализације унапред дефинисаних циљева одрживог развоја, еколошка одрживост развоја није само њихова одговорност. Приватни сектор данас игра велику улогу у том процесу.

„Како су компаније, тржишта и економије постали све више глобални и међусобно зависни, приватни сектор и инвеститори постају свесни значаја превазилажења јаза између јавних и приватних интереса. Они су схватили да њихова могућност напредовања и раста зависти од постојања просперитетног и одрживог друштва. Односно, они су увидели да друштвене и доходовне неједнакости, као и еколошка штета остварује негативне материјалне последице на ланце продаје, токове капитала и продуктивност запослених“ (Alba, Miller, Speller, Winch, Malmberg, Abb & Feller, 2015, стр. 6). Управо из тог разлога, приватни сектор има велику улогу у остваривању еколошке одрживости, уграђивањем еколошких принципа у менаџмент праксу и креирањем одговарајуће корпоративне културе. Ефикасан

систем еколошког менаџмента саставни је елемент одрживог развоја, чије остваривање не представља само одговорност пословног сектора, већ уједно и шансу за остваривање бољих пословних перформанси.

Потенцијалне предности корпоративне само-регулације у земљама домаћина, посебно у земљама у развоју огледају се у следећем. Одлуке мултинационалних корпорација у погледу примене еколошких стандарда, трансфера чисте технологије до афилијација у иностранству, реализације програма еколошке обуке запослених у земљама у развоју, предузимања еколошких активности дуж ланца снабдевања, сарадње са надлежним органима у области еколошке заштите и промоције еколошки чистих производа могу остварити значајне импликације на стање животне средине у земљама у развоју. Ово тим пре што „мултинационална предузећа чине врло значајну карикатуру у еколошкој сфери између једне земље и друге, и између једног региона и другог. Оне ту своју улогу остварују услед веће моћи утицаја у односу на друге међународне актере на подручју еколошке заштите и контроле, као и у односу на друге међународне државне организације и комисије и веће невладине организације“ (Handlock, 1994, стр. 155).

Еколошки менаџмент данас представља добро развијену дисциплину у оквиру пословног менаџмента. Еколошки менаџмент се најшире може дефинисати као скуп циљева, стандарда и праксе које компаније утврђују како би на прави начин реаговале на еколошке изазове. Обично се један еколошки менаџмент систем састоји од различитих циљева и стандарда који се односе на еколошке перформансе, различитих процедура за контролу и спровођење, и формалну алокацију одговорности између запослених и функција. Из комерцијалних разлога, врло често компаније врше екстерну сертификацију својих еколошких менаџмент система у складу са једним од међународних еколошких менаџмент стандарда (BS 7750, EMAS или ISO14000).

Са интернационализацијом предузећа кроз equity и не-equity аранжмане постало је јасно да еколошки менаџмент није ограничен само на границе националне економије. Из тог разлога, кључни моменат у разумевању еколошких ефеката страних директних инвестиција на земљу домаћина је пракса еколошког менаџмента коју следе инвеститори када реализују своје активности у иностранству. Концепт прекограничног еколошког менаџмента настао је управо из разлога како би се њиме обухватио овај међународни аспект еколошког менаџмента.

Карактеристике прекограничне еколошке менаџмент праксе

Прекограничну еколошку менаџмент праксу одликују следеће пет кључне карактеристике (UNCTAD, 2002, стр. 2).

Прво, основни принципи који се односе на еколошке активности целе корпорације, који су обично дефинисани у оквиру мисије корпорације или у изјавама о еколошкој политици. Овим политичким изјавама се могу заправо поставити задаци и циљеви за потребе еколошког управљања афилијацијама у иностранству.

Друго, специфичне политике и програми који се примењују на целу корпорацију, а које се дефинишу за она подручја која су од посебног значаја за компанију

(на пример, очување енергије, минимизирање отпада или минимизирање загађења ваздуха).

Треће, различите процедуре за мониторинг и контролу усклађености еколошког управљања афилијацијама у иностранству са прописима и стандардима које је дефинисала управа корпорације. Ове процедуре укључују процену еколошког утицаја *ex ante*, еколошко извештавање или разне поступке ревизије. Са развојем информационог система унутар система мултинационалних корпорација олакшано је прикупљање и проток информација за потребе стратешког планирања еколошких инвестиција.

Четврто, компанија се може ангажовати у реализацији програма обуке, едукације и размене информација или у оним активностима које имају за циљ боље еколошко управљање и подстицање високог нивоа еколошке свести на свим нивоима корпорације.

Пето, прекогранични еколошки менаџмент систем може бити уграђен унутар формалне организације, где су одговорности и функције јасно алоциране између ентитета и особа.

Прекогранични еколошки менаџмент системи се могу рангирати почев од основних до екстремно разрађених, детаљнијих система. Основне системе углавном примењују афилијације које се налазе под директном контролом главног штаба корпорације, док се разрађени системи примењују у неконтролисаним афилијацијама, али и предузећима добављача и подуговарача. Степен формализације прекограничних еколошких менаџмент система може варирати од веома неформалних и *ad hoc* процедура до чврсто интегрисаног система са детаљно утврђеним поступцима и принципима управљања.

Емпиријска истраживања прекограничног еколошког менаџмента

Питање на који начин мултинационалне корпорације организују еколошку функцију у афилијацијама у иностранству представља једно од актуелних подручја истраживања бројних истраживача. Постојећа емпиријска литература нуди обиље доказа којима се потврђује све раширено усвајање праксе прекограничног еколошког менаџмента међу мултинационалним корпорацијама, као и да се прекогранични еколошки менаџмент налази у процесу убрзане формализације и стандардизације.

Центар УН о транснационалним корпорацијама (UNCTAD, 1993, стр. 167-177) је 1991. године спровео обимну студију о еколошком менаџменту мултинационалних корпорација. Истраживање еколошке менаџмент праксе у 169 највећих мултинационалних корпорација у свету је показало да највећи број мултинационалних корпорација заузима реактивни приступ према еколошким изазовима, односно да има имплементиран еколошки менаџмент систем који је оријентисан ка усклађивању, нарочито у земљама у развоју. Међутим, неке компаније су следиле више проактивне стратегије: око 40% испитаника следило је општу политику компаније, док је већина јасно усвојила експлицитне политике за имплементацију стандарда матичне земље при остваривању активности у иностранству; 45% ис-

питаних компанија је саопштило да су оне извршиле формалну алокацију еколошких обавеза између главних штабова и афилијација у земљама у развоју, али и да се остварује значајна комуникација између главних штабова и афилијација око еколошких питања; 60% испитаних компанија је извршило ревизију еколошких, здравствених и безбедоносних перформанси, док је мања група компанија била укључена у иновативну еколошку праксу у земљама у развоју, као што је подржавање локалних еколошких група, дефинисање програма пошумљавања, заштита дивљих животиња, развој локалне еколошке инфраструктуре, итд.

Међутим, резултати неких истраживања примене еколошке, здравствене и безбедоносне праксе у афилијацијама мултинационалних корпорација у земљама у развоју крајем осамдесетих година XX века показују супротне резултате, односно (а) да је најбоља расположива технологија по прихватљивим трошковима ретко експлоатисана у земљама у развоју, (б) да се многе мултинационалне корпорације у остваривању својих активности придржавају само локалних стандарда, а не корпоративних, (ц) да мултинационалне корпорације чешће врше контролу активности у земљама ОЕЦД-а него у земљама у развоју, и (д) да је технологија која се примењује у земљама у развоју генерално еколошки инфериорнија у поређењу са оном која се користи у производним капацитетима у земљама ОЕЦД-а. Међу тим истраживањима истиче се истраживање Chang Xinga (1995), који је анализирајући понашање 19 афилијација мултинационалних корпорација у секторима интензивним по питању загађења у Кини, дошао до закључка да ове компаније занемарују постојање европских менаџмент стандарда и да их ниједна од афилијација не примењује. Осим тога, неколико компанија је издало саопштење да још увек нису у потпуности ускладили своје пословање са кинеским техничким прописима.

У студији која је спроведена над 112 данских мултинационалних корпорација 1996. године, Hansen (1996) је пронашао да је само негде око 12% испитаника настојало да при остваривању активности у Источној Европи и земљама у развоју достигне утврђене данске еколошке стандарде, док је само негде око 17% следило формалну еколошку контролу и поступке извештавања између главног штаба и афилијација у иностранству. Основни разлог којима се објашњава тако низак степен формализације прекограничне еколошке контроле у данској индустрији односи се на чињеницу да је велика пропорција испитаних данских мултинационалних корпорација била веома мала у међународном контексту.

Резултати истраживања Brown и других аутора (1993) указују на разлоге који условили низак степен примене стандарда у пословању афилијација мултинационалних корпорација у земљама у развоју. Анализирајући динамику имплементације еколошких, здравствених и безбедоносних стандарда на различитим етапама инвестиционог циклуса америчких афилијација три водеће мултинационалне корпорације, Херох, Occidental i DuPont, у Азији, они су дошли до закључка да иако су ове корпорације следиле исте стандарде без обзира на локацију, овај циљ је било врло тешко остварити у оквирима политичког, социјалног и економског контекста у земљама у развоју. Осим тога, они указују да су ове корпорације трансферисале значајне ресурсе у циљу примене стандарда матичне компаније у афилијацијама у земљама у развоју и да су у преговорима о новим инвестиционим пројектима оне били иницијатори увођења чвршћих еколошких стандарда. Насупрот овим ауторима, резултати извршене студије Ruuda (1995) показују да су мултинационалне

корпорације укључене у експлоатацију боксита у земљама у развоју примењивале савременију еколошку праксу, без обзира на локалне захтеве и прописе.

Rondinelli (2004) сматра да су се у пракси еколошког менаџмента догодиле бројне промене, посебно указујући да је она је еволуирала од стратегије избегавања или минималног усаглашавања са прописима земље домаћина ка проактивном добровољном еколошком менаџменту који превазилази законске одредбе земље домаћина. У својој студији Rondinelli је идентификовао оне факторе који подстичу менаџмент компаније на увођење добровољних еколошких менаџмент система. У најутицајније факторе он убраја следеће: (1) потреба да се реагује прокативно на екстерне изазове, (2) могућност убирања финансијских користи од друштвене одговорности, (3) остваривање конкурентских предности од еколошке одрживости, (4) подмиривање захтева интерних и екстерних стејкхолдера, и (5) повезивање еколошког и менаџмента квалитета.

У недавном истраживању праксе еколошког менаџмента у земљама у развоју и земљама у транзицији Earnhart и други аутори (2014) истичу да су користи од корпоративне еколошке стратегије знатно мање у овим земљама у поређењу са развијеним земљама. Од великог је значаја да приватни сектор, креатори политике и разне еколошке организације разумеју узроке и последице примене корпоративне еколошке стратегије у овим економијама како би се имплементирале ефективне стратегије, развиле корисне политике и реализовале одговарајуће активности. Анализирајући бројне покретаче корпоративних еколошких стратегија, укључујући интерне карактеристике предузећа, тржишни притисак и притисак владе и цивилног друштва, емпиријски налази извршеног истраживања показују да (1) у земљама у развоју влада и цивилно друштво не подстичу у довољној мери усклађивање корпоративне еколошке праксе и њено унапређење, док (2) у земљама у транзицији такође постоји позитивна, премда слабија улога иностраног власништва и слабији притисак на унапређење еколошких перформанси предузећа. Међутим, налази овог истраживања такође указују да владине политике, као што су чвршћа примена прописа, одобравање дозвола за загађење и веће стопе пореза на емисије су ефективније у земљама у транзицији него у земљама у развоју.

Извршена анализа постојећих студија о прекограничној еколошкој менаџмент пракси мултинационалних корпорација непосредно указује да литература о прекограничној еколошкој менаџмент пракси још увек није довољно развијена, да прекогранични еколошки менаџмент редставља дисциплину у развоју у оквиру корпоративног еколошког менаџмента, али и да реакција мултинационалних корпорација на еколошке изазове у великој мери варира, почев од тоталног негирања еколошких проблема до примене најсавременије еколошке праксе.

Закључак

Прекогранични еколошки менаџмент представља један од кључних елемената у решавању еколошких проблема са којима се мултинационалне корпроације срећу при реализацији својих инвестиционих активности у иностранству. Релативно оскудна истраживања на овом подручју указују да прекогранични менаџмент представља дисциплину која се налази у фази развоја унутар еколошког менаџмента, али и

да многе мултинационалне корпорације све више усвајају ову праксу у организацији међународне производње. С друге стране, постоје докази да неке мултинационалне корпорације још увек нису усвојиле прекограничну еколошку менаџмент праксу и да још увек прилагођавају еколошки менаџмент локалним условима. Извесно је да постоје економске предности које се остварују прилагођавањем локалној култури, регулаторном систему и тржишној структури земље домаћина, али је такође сасвим сигурно и да постоје и предности које произилазе из повезивања и интеграције еколошке у систем међународно организоване мреже производње.

Међутим, економске користи од интеграције функције еколошког менаџмента у оквиру система мултинационалних корпорација без обзира на регулаторне захтеве земље домаћина су знатно веће и огледају се у следећем: (а) стандардизацијом еколошких менаџмент система и технологије у иностранству мултинационалне корпорације могу остваривати користи економије обима; (б) заменом неефикасних тржишта за пружање еколошких услуга и мониторинга, мултинационалне корпорације могу развити активу која ће бити експлоатисана на тржишту; и (ц) како се подиже ниво еколошке регулације у земљама у развоју као земљама домаћина, развојем прекограничне еколошке менаџмент праксе мултинационалне корпорације могу остваривати предности *првог покретача* и повећати конкурентности система у целини.

Литература

- Alba, J. G., Miller, A., Speller, W., Winch, H., Malmberg, K., Abb, C. & Feller, E. (2015). Private Sector Investment and Sustainable Development: The Current and Potential Role of Institutional Investors, Companies, Banks and Foundations in Sustainable Development. UN Global Compact, UNCTAD, UNEPFI, PRI.
- Chang Xing, Di (1995). The environmental performance of european transnational corporations. Ph.D. Thesis, Beijing, China.
- Delmas, M. A. (2002). Environmental management standards and globalization. In D. Vogel & R. Kagan (Eds.), *Dynamics of Regulatory Change: How Globalization Affects National Regulatory Policies* (Article 6). California: University of California Press.
- Earnhart, D. H., Khanna, M., Lyon, T. P. (2014). Corporate environmental strategies in emerging economies. *Review of Environmental Economics and Policy*, 8(2), 164-185.
- Handlock, C. R. (1994). Multinational corporations and the transfer of environmental technology to developing countries. *International Environmental Affairs*, 6(2), 149-174.
- Hansen, M.W. (1996). Danish foreign direct investment in less developed countries and eastern europe: A survey of the international operations of danish companies. Working Paper Copenhagen Business School. Retrieved March 8, 2017, from <http://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/7022/wpnr.09%201996.pdf?sequence=1>.

- Rondinelli, D. A. (2004). Creating a vision for environmental responsibility in multinational corporations: Executive leadership and organizational change. *Journal of International Business Education*, 1, 5-22.
- Ruud, A. (1995). Corporate environmental decision making. Centre for Development and the Environment, University of Oslo, Working Paper, 2.
- UNCTAD (1993). Environmental Management in Transnational Corporations: Report on Benchmark Environmental Survey. New York and Geneva: United Nations.
- UNCTAD (1993). Environmental Management in Transnational Corporations: Report on Benchmark Environmental Survey. New York and Geneva: United Nations.
- UNCTAD (2002). Managing the Environment Across Borders. Geneva: UNCTAD Secretariat.